

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és czétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A KÉPEKRŐL,*

— egyháztörténelmi rajz. —

Mióta ember él a földön, Istenét kétféleképen tisztelte: Képekkel és képek nélkül. S fájdalom! ez így van ma is. A történet tudomány messzelátó cső, amely elmúlt időknek évezredeibe épűgy belát, miként az eget vizsgáló távcsövek az ég messze tájékaira mérhetetlenül hatolnak el. Vegyük fel a történelem ezen messzelátó csövét, és tüntessük fel azokat a világító pontokat, ahol a képnélküli igaz istenitisztelet csillogott, és lássuk a vallásos műveltség magaslatai mellett a sötét völgyeket is, melyekben a szegény nép annyiszor ült, s melyekből a szegény népet a nemesebb lelkek annyiszor vezették ki, a melyekbe a szegény ismét és ismét visszasülyedt.

A patriárchai családban csillogott legelőször a képnélküli igaz istenitisztelet; harmadik patriárchája Jákób az első vegyes házasságot kötötte bálványimádó nővel, az istentisztelő férfiu. Elhozta magával mintegy 2200 évvel Krisztus előtt, tehát majdnem 4000 évvel ezelőtt, az ő szeretett Ráchelét; s midőn hazája felé Béthelhez közeledett, üldözők kiáltása hatott füleibe. Jött az apósa Lában, fegyveresekkel; megtámadta a miről sem tudó férjet Jákóbot:

— Mért loptátok el az én isteneimet? — értette ezalatt a bálványimádás házi isteneit.

Jákób semmit sem tudván róla szólt:

— Keresd!

Kereste és nem találta. Micsoda sötétség az, mikor az isteneiket el lehet lopni, el lehet vinni. Visszament, nem találta.

Jákób értesülvén a dologról, midőn megtudta, hogy pogány vallásáról, gyermekkori emlékéül Ráchel lemondani nem tudott és csakugyan magával hozta apró házi isteneit, felgerjedésében Jákób ezen bálványokat megsemmi-

* Szabad előadás a protestáns estélyen, a Collegium disztermében, 1904. nov. 27-én, gyorsiró által jegyezve le.

sította. Ez az első puritán csilláma a tiszta lelki istenitiszteletnek.

Ha a távcsövön visszanézünk Krisztus előtt körülbelől 1500 évre, egy lelki magaslat a Sinai hegy ragyog elénk. Mindenütt bálványimádás veszi körül, csak egy maroknyi nép az, mely tartja az igaz Isten lelki tiszteletét. Az isteni kijelentés a hires tizparancsolatban e hegy ormóján zendült meg, s onnan bocsátá le a fenséges és utólérhetetlen szót, a lelkiistenitiszteletnek égi szóját: Ne csinálj te magadnak faragott képet, vagy mint mai nyelven mondjuk szobrokat, ne legyenek tenéked idegen isteneid, ne tiszteljed azokat, és ne borulj le azok előtt!

E szózat képviseli az emberi vallásos műveltség tündöklő magaslatát, Isten kijelentését. S azt hinnők, hogy az Istennek engedelmeskedni fóg a világ, s ime az egyiptomi bálványimádás a zsidó nép szívébe is befészkelte magát.

Nők összeadják fülön függőiket, ékszereiket, s távol lévén vezérük Mózes, kérik Áront, hogy öntsön arany borjut, hogy azt imádják, a körül táncoljanak, lássák az Istent. Mert az emberiség a láthatatlan erőket csak művelt tudományos észszel foghatja fel. Elhangzott a fenséges intés, mely a reformationnak is ősi szózata. De nagyon lassan, óriás akadályokkal küzdve megy előre az egy igaz Istennek képnélküli lelki tisztelete. Vissza-vissza esik maga a választott nép is. Nem csoda, hiszen az egész világ, összes nemzetei a földnek, mind bálványoknak hódolnak, látható alakban imádják isteneiket; s az általános áramlattal szemben hogy álljon meg egy parányi sziget tenyéryi népe? Visszaesett több izben, századokon át a reformátorok előképei, a nagy vallástaniók, a látnokok, a próféták fenséges szózataikban igyekeztek visszatartani a népet, hogy el ne bukják. A nép körülbelül 800 évvel Krisztus előtt már elborított sötétséggel; egyetlenegy lángoló látnok Illés volt, ki

megtartotta az egy igaz Isten tiszteletét; mindenütt bálványok, mindenütt látható Istenek, idegen istenek, melyek előtt bókolkak; Már annyira elbúsulta magát és annyira elkeseredett, hogy azt hitte nincs már e földön az Urnak csak egy tisztelője ő, amikor megértette, hogy van még 7000 térd, mely nem hajlott meg a bálvány előtt.

Valójában óriás akadályokkal küzdve tartotta fenn magát a lelkiistenisztelet, és a látóknak, vallásos költőknek megint felséges sorozatára, zsoltárirók lantjára, eszméire és szép érzelmeire volt szükség, hogy fenntarthassa magát ezen a földön az egy igaz Isten tisztelete. Azok a felséges zsoltárok tartották fenn századokon keresztül a népben az Istenhez való vágyakozást és tették az egyeseket, mint szomjuhozó szarvasokat, áhitozóvá, a láthatatlan örök Isten iránt.

De a Jézus Krisztus evangélioma újabb világosságot derített a sötétség völgyében ülő nép között. Hogy miként állott a dolog a második század végén Krisztus után, a bölcsész Marcus Aurélius korában, egy pár példából megtudhatjuk. Ekkor már érezte a művészetre támaszkodó pogányság, hogy inog a föld lába alatt, hogy valami láthatatlan erő megfogja a világot fordítani, és császári jutalmak, bérek indították fel a tudósokat, írókat, hogy támadják meg a Krisztus vallását, rontsák le annak elveit. De akadtak a kereszttyénség kebelében is nagy írók és tudósok, kik védelmezték a tudomány fegyvereivel a kereszttyénséget.

Ott volt Rómában Minucius Félix nevű jogtudós, ki szívvvel lélekkel írta a kereszttyénség védelmét a pogányság ellen. Természetesen a világ vegyes volt, a pogány tudósok úgy a művelt osztályoknál, mint a császári udvarban, tulsúlyban voltak a kereszttyének fölött. A kereszttyén vallás nem tiltja az érintkezést, Minucius is barátságba van más hitűekkel, s a türelem diadalmaskodni tudott az értelmes művelt emberek között. Egyszer nyári meleg időben, most is üdülni szoktak a tenger partoknál, a hegek mellett, Minucius elhagyta Rómának folytó levegőjét, s a tenger partjára ment üdülni.

Igen jó barátja volt neki Cecilius, szinte római jogász; együtt társalkodtak, de a vallásról nem beszéltek. Midőn azonban sétájok közben Cecilius meglátta Serapis egyiptomi Isten szobrát, a benne levő vallásos érzésnél fogva odament és imádata jeléül a szobor kezét megcsókolta. Minucius csodálkozását fejezte ki, hogy művelt ember e korban ilyet tehet, s azt felelte barátjának, „mi köisteneket nem tisztelünk sem azoknak a képeit.“

Ime a második század végéről egy példa, hogy a kereszttyénség a képeket nem tisztelte, sőt mondhatjuk iszonyodással fordult ellene, hiszen a kereszttyénség mint puritán vallás éppen ellentétet képezett a világ képes tiszteletével.

305-ből egy másik történeti adat van, amikor már a pogány érzületűek szerették volna a templomok falaira lefestetni a bibliaképeket, s miután e téren mozgalom mutatkozott, előáll egy spanyol zsinat Elvirában, amely végzést hozott, hogy: „tiltva van az istenisztelet tárgyait a falakra pingálni.“

A három első a puritán század, a kereszttyén lelki istenisztelet ideje. Vajjon úgy fog-e mindenkor maradni?

A negyedik században kereszttyénné lesz a világ ura, a római birodalom, s a kereszttyén császárok korszaka megkezdődik Nagy Konstantinnal. Mivel azonban ő maga is pogány nevelést kapott, s az egész császári udvar hölgyei szintén, megjelenik a második Ráchel, csakhogy szép császári királyi hercegnő alakjában. Nagy Constantinnak egyik leánya Constantia nem vetkezhettén le pogánykori szokásait, nyomozni kezdte a Krisztus képét, meg is kerítette.

De mivel nem tudta, hogy valóban Krisztus képe-e, megkérdezte az udvar körében megforduló kereszttyén püspököt; ez a püspök Eusebius Cesariai püspök volt, az első történetíró e korból. Ő hozzá folyamodott a császári főhercegnő, mondja, meg igázi-e a kép. És Eutéblius egészen komolyan felelt:

Látott-e fenséged valaha képeket a mi templomainkban? Ne kövessük a pogányokat, kik az isteneket magokkal hordozzák.

Ime a 2-ik eset. De már a pogány művészettel Krisztus és az apostolok képei kezdtek feltűnedezni családi és magán körökben, s maga Eusebius írja, hogy egy másik nő is vásárolt egy képet, mely Krisztust a görög bölcsészek ruhájában ábrázolja Pal apostollal együtt. Eusebiusnak újság volt, hogy jönnek lassan-lassan be a pogány gondolatok, a pogány érzelmek kereszttyén ruhába öltözve. Figyelmeztette őket, mint a tizparancsolatban van, figyelmeztette, hogy Krisztust nem képekben kell keresni, hanem a szivekben. De vastagodott a kor, és még a negyedik század nem tűnt le, midőn egy másik nagy író Epiphanius kereszttyén püspök, (403.) — mint leírja — a vidéken utazván bement egy kereszttyén templomba, ott a tér egy részét függöny választotta el a többitől, s a függönyön emberi képek voltak. Megbotránkozván e fölött, letépte a képeket, mondván, hogy Istent nem képekben és képek által kell tisztelni.

Sőt Ágoston, ez a nagy egyházi atya, midőn

megkérdetett, hogy a sokféle kiadásu Krisztus kép közül melyik az igazi, a negyedik század végén bizonyoságot tesz arról, hogy Krisztus arcképét nem ismerjük, s ismétli előttök, hogy nincs is szükség azt látni. Ott az ő fenséges képe az ő egész élete a bibliában, ott keressétek a Krisztust.

Ime a keresztyén lelki istenitisztelel háromszáz évig virúl, a negyedik században fajulni kezd. A korszeliem változtával a művészet világa elvesztette talaját, hiába ábrázolta a letűnt olimpusi isteneket, nem ragadták meg azok a hívőket. Új tényezőt keresett tehát, keresztyén tárgyakat, Krisztusnak, az apostoloknak, vértanuknak vagy bibliai tárgyak képeiben. Ez azonban egyelőre csak a templomon kívül volt. A keresztyén templomba a VI. században jött be a kép. Rómában akkor találjuk az első Krisztusképet, hanem már az V. század közepén mindenütt mutatkoznak a képek, utcákon, köztereken, magánházaknál; különösen a szerzetesek megsaporodásával, akik a képek készítéséből és előállításából új jövedelmi forrást nyertek.

Annyi tény, hogy az ellenzék lassanként fogyatkozik; oly arányt öltött a képekkel való istenitisztelel, hogy már alig akadtak kik felemelték volna ellene szavukat. 444 után kezdték bevinni a képeket a templomokba, és hogy oda a képek bejuthassanak, csodákat költöttek, regékkel támogatták; mintha az égből hullottak volna a nem emberi kézzel készült képek! s minthogy a régi pogány félistenek fejeit arany sügárral vették körül, átvették e szokást a keresztyének is. Az tény, hogy a nép, mihelyt meglátott egy képet, leborult előtte, elfelejtette a tizparancsolatot, gyertyát gyújtott előtte, tömjénezett nekik, és ha lehetett csókolta. Oly elidegenedés következett, annyira sötét völgybe bukoit a nép, hogy a mohamedánismus megutálta a keresztyénséget, s a missio — megtéríteni azokat — elbukott — mert bálványimádóknak nézték a keresztyéneket.

A görög császári politika látta e fordulatot, de nehéz volt a kérdést bolygatni. A papság nyakig úszott a képes istenitisztelelben, csak egy felvilágosodott fő áll elő. A császár III. Leo megborzadván e babonaságtól, sőt bálványimádástól, mikor már annyira ment a dolog, hogy a festéket a képekről levakarták, s mint gyógyító szert ételükbe keverték; támaszkodva egy pár udvari püspökre, kiadta 726-ban a parancsot, hogy képeket tisztelni a templomokban nem szabad. Ez a tilalom éppen az ellenkezőt idézte elő. A felizgatott rajongó nép mohón kezdte csókolni a képeket. Újabb parancsot adott ki; s katonai erővel a császár minden templo-

mából kihordatta a képeket. Két felé oszlott a nép, 50 évig küzdött a császári udvar az áradattal; fia V. Konstantin, még tovább ment. Zsinatot hívott össze, és ezen a hozzá tartozó püspökökkel elhatározta, hogy a képeket a templomokba bevinni nem szabad; s akkor a császárhoz hű párt így nyilatkozott: „Esztelenség a láthatatlan Istent, kit a száj imád, a szív vall — lefesteni próbálni!”

Ez ragyogó csillag volt, de nem lehetett birni az áradattal. Nem jelent meg a zsinaton az ellenzék, érvénytelennek állították a határozatot, bár míg a császár élt, nem tehettek semmit.

Eltelt 50 év a küzdelemben, és ismét megjelenik a harmadik Ráchel a császári családban, most már egy görög császárné alakjában. Mindig a gyöngébb nemet ragadják meg úgy a nagy mint a hamis dolgoknak keresztülvitelére. Ennek az V. Constantinnak, aki zsinatilag tiltotta be a képek tiszteletét, egy menyje volt, kit az ő fia vett el, s akit *Irénének* hivatnak. Midőn a császár meghalt, egy tiz éves kiskorút hagyott a trónon, ki mellé Iréne magát tette kormányzóknak; uralomra vágyó nő volt; aki fiának szemét kiszuratta, hogy ő uralkodhassék, a többi trónra jogosultakat is eltette láb alól, háromnak nyelvét húzatván ki, s így egyedül maradván, megkezdődött a képtisztelők diadala. 787-ben tényleg visszaállították a képtiszteletet, visszavitték a képek a templomba, hol nem voltak 50 évig; V. Constantin intézkedései eltöröltettek, Iréne pedig magát az égig magasztaltatta. De a bűn nem maradt büntetés nélkül, akiben legjobban bizott: kincstárnoka letaszította a trónról, és száműzetésbe küldte; ott halt meg 803-ban. De a keleti egyház a szentek közzé sorozta, míg V. Konstantint „szemétrevaló” gúnynévvel bélyegezte meg.

Ugyanakkor a nyugati császár Nagy Károly szintén zsinatot tartott, mely szintén helytelenítette a képek tiszteletét. Hatása alatt néhány világosan látó egyházi főpap Claudius turini püspök kihányatta a képeket a templomokból: „Az Istenbe helyezétek a bizalmat, nem pedig a festett képekbe!” Ez volt a szózat; de csak a császári katonák védelmezték meg, hogy a nép ott rögtön össze nem tiporta. Érdekes, hogy ugyanazon Turin vidékén, Piemont völgyében ott maradt a mag, és mintegy 300 év múlva a valdensek képnélküli puritán felekezete éppen ott támadt fel, s máig is ott van.

Elhangzott az utolsó lelkiistenitisztelel szózat Claudius ajkain; vastag sötétség borult a keresztyén egyházra mindenütt, hétszáz évig, mozdulatlanul. A római egyháznak legnagyobb theologusa, ki rendszerbe foglalta az egyház hit-

tételeit Aquinói Tamás kimondja, (Kr. u. 1274 év körül,) hogy a feszület mint Krisztus képe imádással illetendő, s ezzel betetőzte az eddigieket. Krisztus előtt 1500 évre a Sinai hegyre, Krisztus után szintén 1500 évre Helvétia néz a látcső, hol a XVI. században újra felragyog a Jézus Krisztus tiszta vallása, és a nemes Zwingli küzd a képtisztelet ellen; s midőn 1528-ban a nép által támogatva megjelen, ismétli a tizparancsolatot, inti a népet a bálványozás ellen; s a nép szent hevületében éppen ellenkező, mint Iréne császárnő népe; lerombolta a képeket Bern templomaiban. Óh néha a korszellem, az évszázadok korszelleme homlokegyenest ellenkezik egymással. Amit egykor imádtak, lábbal tapodják azután, s a mit egykor lábbal tapodtak, azt imádják később.

Ime az a zsinat Iréne császárnő alatt visszaállítja a képek tiszteletét, s egy szent képet végig csókolnak; most azokat kihányták a templomból, rommá tették. S ott állította fel Zwingli tételét a képekre: „Ne adjatok ezekre, holt képekre; vannak az Istennek élő képei, mi emberek is Isten képére vagyunk teremtvé, szegény felebarátaink felszegélyezésére fordítsuk a pénzt!“ És a református tanrendszer a maga istentiszteletében meg is tartja a Krisztus parancsát, hogy az Isten lélek, őt lélekben és igazságban kell imádni.

Ne törekedjünk látni emberi kézzel lefestve és rajzolva az Istent. Örökké igaz, amit Ágoston hirdetett, s a mit a reformátorok tanítottak, hogy a szentírásban megtalálhatjuk a Krisztust, magát az Istent is, figyelvén Megváltónk fenséges szavára: „Boldogok akiknek szívök tiszta, mert azok meglátják az Istent.“ (Máté V. 8.)

Balogh Ferencs
hittanár.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

Uj ének és zenetanszék alapítása az akadémiai és gymnasiumi tanfolyamban.

A főiskolai énekkar „Cantus“ régi kortól fogva az akadémiai tanárkar hatásköréhez tartozott; az énekkar vezérek „Cantus praeses“ kik az énekkari társulat elnökei is voltak, intézték a tanítást és összehozták. A szabadságharc után zord időben minden diák társulat darabig szünetelt, csak az énekkar működhetett; ennek tanítását Sz. Nagy Károly vezette 1857-ig. Ekkor Nagy Károly visszalépve annak vezetésétől, a régi állapot ujult fel s az énekkar saját

szakértő tagjai közül a tanárkar megbizta Ujfalusi József 1. éves theologust a cantus praesességgel, a ki az 1857. októbertől 1864. októberéig, a mikor főiskolai széniorrá lőn, nagy sikerrel vezérkedett. Fizetése egyelőre 150 frt. volt. (E. ker. jk. 1858: okt. 72. sz.) Utánna a diákság kebeléből kerülnek ki az énekkari vezérek, az ifjuságnak e módozat jobban is tetszett az önkormányzati szellem érvényesülése miatt *Mácsai Sándor* 1877/8. óta mint 1. éves theologus nyerte először alkalmazását az énekkar praeseseként s vitte azt tanuló korán át, sőt mint pályavégzett is, 1884/5-ig; 350 frt. szerény díjjal, melyhez a kántusos temetési illeték „egy-egyől 10 frt“ járult pótlékkal.

Az akadémiai igazgató tanár jelentése folytán Mácsai eddigi érdemei elismerésére, ő mint főiskolai „rendkívüli“ zene és énektanár állandósított 1885/6. óta az énekkarnál, kötelessége levén ezt tanítani heti 5 órán, igazgatni temetéseknél és imatermi szolgálatnál, valamint ünnepélyeken: mint ilyennek fizetése 350 frthoz az énekkari alpból 50 frt; a zene és énektanszék állítására eddig gyűlt tőkének kamatjából szinte 50 frt adatván („E. K. jk. 1885: 297. 268. sz.“) Az 1887/8 tanév óta kötelezve lett az akadémián az 1. é hittanulóknak az egyházi éneket heti 2 órán tanítani; és a gymnasiumi ének órákat „hetenként 7“ szintén elvállalni. Az egyházkerületi tanügyi bizottság, a konventi tantervet életbe léptetendő az énektanítást javaslatával rendezte, t. i. a gymnasium 1-8 osztályiban heti 2 órán tanítandó az egyházi ének érdem osztályzat nyereséssel; a hittanulóknak adandó 2 óra. E feladattal az általánosan ismert tanítói ügyességű s gyakoroltságu Mácsait bizták meg; s mivel heti óráinak száma 19-re emelkedett, javadalmazása 800 frt leend. („E. K. jk. 1887: 83 és 235. sz.“) A gymnasiumban a heti 12 órás tanítás csak 1891/2. óta lépett életbe, és Mácsai korpótlékjogosultsága 1892. júl. 1. óta számítható. Elvben helyeselte a Kerület a javaslatot, de a fizetési alap előteremtéséről kellett előbb gondoskodni. Ideiglenesen egyelőre 3 évig, az egyházkerület közigazgatási pénztárából évi 250 frt, az énekes könyvi pénztárból pedig 100 frt utalványoztatott 1887. szept. 1-től kezdve. Így egészült ki a 800 frt. fizetés „E. K. jk. 1890: 232. sz.“ Az énektanár órái teljes kiegészülésével 1893. júl. 1-től megszavaztatott a 200 frt. lakáspénz így a fizetés 1000 frtra nőtt. (E. K. jk. 1894: 250. sz.) azon fizetési módozattal, hogy 350 frt fizetés 1891/2-től az énekeskönyvi pénztárra; 1894/5-től pedig az egész 900 frt. az énekkari pénztárra tétellett át, a lakáspénzből 100 frtot hordozta az énekeskönyvi pénztár.

A kerületi nagyjelentőségű végzésével (1897: 183. sz.) a tanári javadalmazásokat elvben és a fokozatos életbeléptetés módozatával, 1904/5-ik tanévre az énektanár alapfizetése 2000, lakbére 600, a három korpótlékkal 3200 korona lőn. (E. K. jk. 1903: 276. sz.) Együttal kimondatott, hogy az egész fizetést az énekkari pénztár hordozza, noha az énekeskönyvi pénztár évi 400 koronája mindig adatik a tanszéki és közszükségleti alapnak, abba folyván mint évjáradék. Erre a 4-ik és 5-ik korpótlék esedékessé válásakor szükség is leend.

* * *

As énekkari pénztár és az ének és zenetanszéki alap eredete.

I. Itt kell megemlékezni az ének és zenetanszék eszméje és pénzalapja keletkezéséről. Révész B.

püspök pendíté meg (lásd fent 32. l.) egy ének és zenetanszék eszméjét 1885-ben az énekkari ünnepély alkalmával a felügyelő tanár beszéde után (e beszéd olvasható a „Debreceni Ellenőr márc. 6. sz.). A felhívó szétment. Maga az énekkar 1885. ápril 24. adott hangversenyének jövedelme, 171 frt. 41 krral nyitja meg az alapot; melyhez jöttek az egyesek és testületek adományai megnyitván az adakozást özv. Hegyi Mihályné 100 frttal. (Lásd az adakozók neveit Akadémiai Évkönyv 1884/5. év 108. l. 1885/6. év 121. l. 1886/7. év 95. l.) Az első hivatalos elszámolás szerint 1885. augusztusra e tanszék alapja 1229 frt. 62 krt. tett (Ek. jk. 1885: 268. sz.) A gyűlés berekesztetvén a számadási könyv adata szerint 1891. áprilban tett az új tanszéki alap 1792 frt. 02 krt. Ez új alap a kamat egyrészének tökéltéséből s a helyi pénzintézetek adományából 1895 ig felszaporodott 2249 frt. 29 krra, s az 1897/8 ik évi költségvetésben az eddig a kiegészítésre váró alapokból áthelyeztetett az énekkari pénztárba s így abba olvadt. Ehez járult a „Gróf Zichy Géza jubileum alapítvány“ 500 fruja., mely „a nagyevű költő és művész intencióinak megfelelőleg a főiskolai ének és zenetanszék fentartására fordítassék“ a mint a rendező bizottság elnöke Simonffy Imre hivatalos levele (1891. ápril. 16.) igazolja. Zichy gróf a kezdetnél, az énekkar fényes hangversenyén (1885. ápril 24.) jelen volt, buzító beszédet is tartott, erre gondolt, midőn Debrecen város népe a 25 éves művészi jubileumot rendezte tiszteletére, s a tiszta jövedelemmel felét ajándékozta. Ez alap is már 1895/6-ban beolvastatott az énekkari pénztárba. E szerint tulajdonképen az új tanszék 2749 frt. 29 kr. tökéje azóta nevezetlenül betemetődött az énekkar vagyonába!

II. Az énekkari pénztár alapítása és fejlődése.

Mikor a főiskolai énekkar (cantus) kilencedik évtizedében folytatta életét, 1827-ben vette eredetét, csekély kezdettel a ma már szép fejlődésre emelkedett énekkari pénztár „Éneklő tanuló ifjak Cassája“ első címen ekkép „Paedagogiae professor Tiszteletes Zákány József gondoskodása által, a professorátus rendelkezéséből, a cantusos temetésekbe való fizetésnek egy részecskéje az éneklés tökéltésére engedtetett: ezenkívül a kántor deákok is az őket illető részből egyszer s másszor benn hagytak.“ A fent tisztelt professor az előadott utakon összegyűlt summát capitalisnak kívánván fordíttatni küldött be 450 frtot. mely fundatio 1827-ben bevételbe jött külön cassába. A tanár levelében a tőkét el nem költhetőnek nyilvánította, kamatja fordítható a fundamentumos ének oktatásra és némely szükséges materialék megszerzésére, jóslat szerűleg oda veté „Reményilem, idővel a kegyes jóltevők által szaporodni fog,“ az alapítvány! Az első alapító Radnóthy György pelbárthidi birtokos nemes 1830. Jan. 20. saját kezű adomány levelében 1000 v. frtot. hagyott „a debreceni főiskolában szépen gyarapodó éneklő és muzsikáló intézet fundusának szaporítására,“ mely összeg a levél szerint „semmi más célra nem fordítható.“ Jött a 2-ik alapító is Tököly Sabbás, kir. tanácsos és arany sarkantyus vitéz 1842. aug. 28. ezer ezüst frttal a ki saját kezű alapító levelében hála jelűl adta azt, irván „Erzékeny emlékezettel még 29 esztendő után is lévén azon örömről, melyet azon harmonica éneklés

bennem okozott, a midőn a debreceni diákok collegiumokban engemet megvigasztaltak, ez hálaadót, melyet mindig a szivemben hordoztam, ime most kiadom “

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

TANÜGY.

A magyar nyelvtan tanítása az elemi iskolában.

(Folytatás és vége.)

Kisebb veszedelemmel lehetne alkalmazni egy esetleg bizonyos hibákkal bíró helyesirási módot, ha azt egyöntetűen használjuk. Eppen ezért én nyugodt lélekkel tennék kötelezővé úgy az elemi, mint a középiskolában valamely egyöntetű írásmódot, mert csakis így volna lehetséges némi egyöntetűséget belevinni a jelenlegi nagyon is szétágazó, sőt majdnem egyénenként változó helyesírásba. A miniszter által kiadott új iskolai helyesírásnak is ebben látom pedagogiai jelentőségét.

Az eddigiekből következik, hogy a helyesírás tanítására szükséges nyelvtani anyag okvetlenül tanítandó az elemi iskolában. Az etymológikus helyesírás tanítása szempontjából pedig okvetlenül szükséges először is a szótőnek, a ragoknak és képzőknek a felismerése. De hogy felre ne értessem, már most kijelentem hogy a szótő, ragok és képzők nem tudományos alapon ismertetendők. Semmi szükség nincsen arra, hogy a gyermek meg tudja mondani, hogy bizonyos képzőkkel főnevet, melléknevet, vagy igét képezünk-e, még kevésbé szükséges, hogy azt megtudja mondani, hogy valamely képző milyen jelentéssel bíró főnevet vagy igét képez, hanem csak annyit tartok szükségesnek gyakorlati uton elsajátíttatni a szóképzésből, hogy minden képzőnek vagy ragnak a létezéséről tudomással bírjon a gyermek és a szótőtől a képzőt vagy ragot elkülöníteni tudja. A helyesírás szempontjából csak ennyi és semmi több nem szükséges a szóképzésből. E mellett a helyesírásnak közismeretes tanítási módjain kívül nagy fontossággal bírna azon eljárás, hogy diktálás alkalmával a ragokat és képzőket kiérezzessük, természetesen, hogy a diktálásnál a kiérettetés fokozatosan mellőzendő.

Az egyes szók helyesírásán kívül nehéz feladat a mondatok között és a mondatok végére alkalmazandó írásjelek begyakorlása. Ezt nézetem szerint a másoltatás mellett leghelyesebben begyakoroltathatjuk úgy, hogy a kijelentő, felkiáltó, kérdő stb. mondatok fogalmának alapos megértése, s az egyes mondatnemek végére alkalmazandó írásjelek megjegyzése után az olvasatásnál mindig a megfelelő hanglejtést alkalmazzuk és alkalmazzatjuk a növendékekkel is. Ha a mondatok hanglejtését helyesen alkalmazzuk a diktálásnál, s ha a kijelentő, kérdő stb. mondatokat ismerik a gyermekek, a helyesírásban a mondatnak megfelelő elkülönítése ellen nem vétének. Hiszen régen éppen ezért állott a gyermekek helyesírása szilárdabb alapon, mert tankönyvek hiányában többet másoltak és irtak a tanulók. De

a mai tanterv keretében is van elég írni való, csak az a fő, hogy bármely tantárgy körében kell valami írásbeli munkát végezni, a helyesírás követelményeit mindig figyelemmel kísérjük.

Az összetett mondatok egyes tagjainak helyes elkülönítéséhez szükséges, hogy az összetett mondatok könnyebben felismerhető fajait nyelvtanilag tárgyaljuk, de olyan formán, hogy a tárgyalásnak egészen gyakorlati jellege legyen. Ezt pedig úgy érhetjük el, hogy ha az összetett mondatok egymáshoz való viszonyát a mellékmondatok és főmondatok értékének megállapításával és a kötő szók alapján értetjük meg, mert így jegyezhető meg legkönnyebben az egyes mondatokat elkülönítő írásjel is. Az összetett mondat helyes szerkesztési módja tehát az elemi oktatás körébe vonandó. Hogy mi ebből a feltétlenül szükséges minimum, alább fogjuk látni.

A mi már most a nyelvtan tanítása által elérhető másik feladatot, az előszóbeli szabatos előadást és a fogalmazást illeti, eme szempontból a nyelvtanból mindazok szükségesek, melyek arra képesítik a gyermeket, hogy a gondolatainak megfelelő nyelvalakokat eltalálja. Csalódnánk azonban ha azt hinnők, hogy a beható nyelvtani ismeretek és a tulságig menő elemzés vezet erre a gyermekre. Látnak ugyanis, hogy a közép és felsőbb iskolákban is megtörténik, hogy a tanuló szabatosan el tudja mondani a nyelvtani szabályokat, sőt még magas foku és a kor színvonalán álló nyelvészeti ismeretekkel is tele tömi a fejét, de vajjon tud-e a tanulók nagyobb része folyékonyan és szabatosan beszélni? Tudnak-e választékos és kifogástalan izlésre valló kifejezésekkel élni? Bizonyos, hogy a nyelvtanra szánt nagy munkával szemben szembetűnően csekély a fogalmazási és a szabatos előszóbeli előadó képesség.

Mindezeknek pedig abban rejlik az oka, hogy a nyelvtant önmagáért tanítják s főcéljuk tűzi ki, hogy a nyelv szerkezetét a legapróbb részletekben is alaposan megismerjék a gyermekek, holott a helyes nyelvoktatás célja, hogy magát a nyelvet tanítsuk, vagyis a nyelvtan pusztán a nyelvérzéknek nyelvtudattá való emelésére vezető eszköz legyen.

Vajjon a nyelvtan szabályai mimódon használhatók fel a nyelvnek ilyen értelemben vett tanítására. Az ilyen irányu nyelvtan tanításánál a következő szempontok az irányadók:

1. A mondattani elemzésnél ne szörszálhasogató szétbontásra törekedjünk, hanem az legyen a főcél, hogy mindig teljes mondattagokat különböztessünk meg, mert a nyelvi szabatosság emelésére éppen a szabatosan kifejezett mondattagok begyakorlása szolgál, úgy hogy szerintem már a második osztályban megkezdhető az elemzésnek olyan módja, hogy akárhány taggal bővített mondatot is két részre osztjuk, tudniillik teljes alanyra és teljes állítmányra. Pl. A szorgalmas tanuló, nagyon szeret iskolába járni. A főbb mondattagok később mindenestre ismertendők, de már arra semmi szükség sincsen, hogy pl. a határozók tanában részletesen eligazodjanak, mert még a tudósok is vitatkoznak és különféle kategóriákat állítanak fel a határozókban. Még így is nehezen tudják kijelölni mindenféle határozónak a helyét. A kik több nyelvtant ismernek, bőven válogathatnak a szerencsétlennél szerencsétlenebb határozó elnevezés közt. De szerintem az ilyen forma határozókat: bízom a jó szerencsében, vagy el feledkezett ígéretéről, nem is szükség az elemi iskolában

mindenáron meghatározatni, először is, mert az nem sikerül, másodsor pedig mert ha ezeket a körülmény határozó általános fogalma alá helyezzük, ez egészen elégséges meghatározás.

2. A nyelvtani kategóriák felismertetése a szép olvasás gyakorlása útján is eszközölhető a nyelvérzék segélyével. Sőt a helyesen vezetett szép olvasási gyakorlatok által még jobban kiéreztheti a tanító az egyes mondattagok mondattani értékét, mint az elemzéssel, mert ha a teljes alanyt, teljes állítmányt teljes tárgyat összes bővítményeikkel együtt külön megfelelő hangsúlyiylal látjuk el és pedig úgy, hogy azoknak mondattani értéke is kitűnjék, ezzel az eljárással nagyobb mértékben hozzájárultunk a nyelvérzéknek nyelvtudattá való emeléséhez, mint szörszálhasogató elemzésekkel. A szépolvasásnál, ha az egymás mellé és alárendelt mondatokat azoknak mondattani értéke szerint ejtjük ki, szintén nagy mértékben hozzájárulhatunk az összetett mondatok szerkezetének megismertetéséhez. Ha pl. ezt a mondatot: „Az apa azt parancsolta fiának, hogy leckéjét tanulja meg”, ha az „azt” szóra kellő nyomatékot helyezek, akkor már a nyelvérzék rávezeti a gyermeket arra, hogy annak a mellékmondatnak a főmondat tárgyával egyenlő értéke van. Megjegyzem az előbbi példával kapcsolatban, hogy én a mellékmondatok főbb fajainak a tanítását úgy tartom csakis helyes alapon eszközölhetőnek, hogy a mellékmondatot úgy kell tekinteni, mint a mely a főmondatnak valamely részét helyettesíti, vagy kiegészíti. Fenti mellékmondatot pl. úgy kell kérdezni, mint ha a főmondatnak egyik tagja volna. Tehát: Mit parancsolt az apa fiának? Azt, hogy stb. Melyik mondatrészt kérdezzük úgy hogy: mit? A tárgyat. Helyettesíti-e, vagy kiegészíti itt a tárgyat a főmondatban? Kiegészíti, mert a főmondatban van egy tárgy: azt. Ellenben helyettesíti, ha így mondom: Az apa parancsolta fiának hogy stb. mert a főmondatban nincs tárgy. A mellékmondatok értékének a felismerése és a fogalmazásnál való értékesítése a legsikeresebben eszközölhető a szép olvasás által, melynél szándékosan emeljük ki mellék mondatokat, azoknak mondattani értéke szerint. Így tanulják meg a gyermekek gyakorlatilag a nyelvtannak egyik legnehezebb részét. Az összetett mondatoknak (ide nem számítva a bonyolodott összetételeket) ilyen gyakorlati uton való megismerését és azok egymáshoz való viszonyának így eszközölhető felismerését sokkal fontosabbnak tartom a fogalmazás szempontjából, mint a mondattagoknak aprólékosságig menő fejtegetését.

3. Ugyancsak a nyelvtant tanítjuk gyakorlati módon és ezáltal a nyelvtudatot erősítjük, ha bármely kérdésnél csakis nyelvtanilag szabatos feleletet fogadunk el és a nyelvtani szempontól helytelen feleletet rögtön kijavítjuk, a nélkül azonban hogy emellett nyelvtani fejtegetésbe bocsátkoznánk. Ezen eljárás közben a nyelvérzék fejlesztése segélyével emeljük a nyelvtudatot. Ugyancsak nyelvtant tanítunk akkor is, hogyha valamely olvasmány elolvasása után rögtön utána elmondják annak a tartalmát, természetesen csakis nyelvtanilag helyes formában és folytonosan kiigazítva a nyelvtani szempontból helytelen kifejezéseket.

4. Helytelennek és felesleges észtüredelemnek tartom, hogy egyes nyelvtani szabályokra mondatokat irassunk a gyermekekkel, mert az ezzel járó lélekölő munka eredménye éppen nincs arányban a ráfordí-

tott munkával. Még azt is meddő és felesleges ész fásasztó gyakorlatnak tartom, hogy a gyermekek valamelyik olvasmányból szedjék ki azokat a példa mondatokat, melyek valamelyik nyelvtani szabályra alkalmazhatók. Elég a tervszerűen berendezett szóbeli gyakorlás. Írásban sokkal gyümölcsözőbben gyakoroljuk a nyelvtani szabályokat, ha nyelvtanilag szabatos kifejezésekkel iratjuk le pl. valamely elbeszélés tartalmát. Ezzel öntudatosabban haladunk a cél felé, mely abban áll, hogy írásban is szabatos kifejezésekkel éljünk.

5. Kiváló fontosságúnak tartom azt is, hogy a nyelvi szabatosság elsajátítására a tanító úgy a tartalom, mint a nyelvi szabatosság szempontjából teljesen kifogástalan és a magyar irodalomnak valódi gyöngyeinek tekinthető költeményeket tanítson meg könnyvélkül és azokat értelmileg helyes hangsúlyozással, szavalás szerűen mondassa el. Bár sokan vannak, a kik mindenféle könnyvélkülözésnek nagy ellenségei, mellesleg megjegyzem, hogy én sem vagyok annak barátja, mégis eltekintve a költeményeknek erkölcsi és szívnemesítő hatásától, magára a nyelvérték fejlesztésére is nagyon jelentős eszköznek tartom az arra érdemes verseknek könnyvélkül való betanítását.

6. Vannak bizonyos nyelvtani szabályok, a melyek meg már egyenesen csak gyakorlatilag tanítandók és taníthatók. Ilyeneknek tartom pl. a magyar szórendet, melyet annyira nem részesítenek kellő figyelemben, hogy még tankönyveinkben is találunk helytelen szórenddel írott munkákat. A helyes szórend semmi féle szabálytal meg nem tanítható, nemesak az elemi iskolákban, de még a középiskolákban sem. A helyes szórendet csakis a szép olvasás és szabatos beszéd által taníthatjuk, valamint úgy, hogy a helytelen szórenddel adott feleletet rögtön kijavítjuk.

7. Fontos volna az is, hogy a tankönyvek nyelve úgy szórend, mint a kifejezések és a tartalom tekintetében teljesen kifogástalan legyen, mert a tanulók nagy része az ilyen tankönyveket szóról szóra megtanulván, a helytelen kifejezéseket is mint olyanokat tanulja meg, a melyek nyelvi szempontból is kifogástalanok. Ezért nagy baj az, hogy a gyári módon készített és nagyon elszaporodott tankönyvek közt kevés van olyan, a mely nyelvi szempontból is teljesen kifogástalan volna. Tisztelet a kivételeknek, de a tankönyvek jó része üzleti szempontból készült. Régen majdnem az egész országban ugyanazon tankönyveket használtak, de gondos is volt azoknak a nyelvezete, sajtóhiba meg alig fordult benne elő.

Az elmondottak alapján én a következő nyelvtani anyagot tartom felveendőnek az egyes osztályokban:

I. osztályban maradna annyi a nyelvtani anyagból, amennyit ma is megtanulnak a gyermekek az olvasás tanításával kapcsolatban a hangokról, szótagokról és a mondatról.

II. A mondat fogalmának gyakorlati uton való felismerése után a mondat két főrészenek, az alanynak és állítmánynak felismerése következik, azonban csakis teljes alany és teljes állítmány különböztetendő meg. Pl. A szorgalmas tanuló, örömmel jár az iskolába. A nyelvi szabatosságot az ilyen elemzéssel már a II. osztályban emeljük, valamint a helyes szórendet is tanítjuk vele, továbbá kerek és befejezett gondolatokat tartalmazó mondatok alkotására képesítjük

őket. Felvesszük még a kijelentő, felkiáltó, kérdő stb. mondatokat az alkalmazandó írás jelekkel együtt.

III. osztályban ; A II. osztályban tanult alanyon és állítmányon kívül a többi mondattagokat egyelőre mellőzve az összes beszédrészek felveendő. Nem helyeselhetem az új (még ki nem adott tanterv azon intézkedését, hogy ugyanazon osztályban a beszédrészek és mondattagok párhuzamosan tanítandók. Tapasztalatból állítom, hogy a beszédrészeknek és mondattagoknak egy időben való tanítása azoknak összezavarására vezet, míg ezek szétválasztása a beszédrészeknek és mondattagoknak tisztán való látására vezet. Ohajtandó volna azonban hogy nyelvtanaink szabatos meghatározásokkal éljenek. Helytelen pl. (bár igen tetszetős) az ígét cselekvésszónak nevezni, mivel pl. esik, mulik, származik stb. nem cselekvést hanem történést fejez ki. Ez fogalom zavarra vezet. Több nyelvtan a főnevet élőlény és élettelen tárgy nevének nevezi. E szerint : szépség, öröm álm stb. nem főnevek Tehát fel kell venni harmadik csoportot is a gondolati dolgok nevét.

Az ígével kapcsolatban meg kell ismertetni a személyek fogalmát.

Ide tartozik az igeragozás tárgyalása is. Azonban legtöbb elemi iskolai nyelvtanító abba a hibába esik, hogy ilyen alakokat is tárgyal : irjak legyen, irtam legyen, irok vala, irtam vala, irni fognék, irandok. Ezek egészen feleslegesek, sőt helytelen is ezeknek a tanítása, mivel szerintem sem a magyar irodalmi nyelv, sem a népi nyelv nem ismeri ezeket, s nagyrészt nem a magyar nyelv szelleméből, hanem idegen hatás alatt fejlődött. Az elemi iskolában csak ezen alakok tanítandók : irok, irtam, irék, irni fogok, irnék irtam volna, irjak (ugy alanyi mint tárgyi ragozásban.) Felveendő még a szóképzésnek fentebb előadott módon való tanítása, mely csak a ragok és képzők felismerésére szorítkozik.

IV. osztályban a mondattagokat kell ismertetni, de úgy hogy a határozók közül csak a hely, idő mód, ok és cél határozókat kell megkülönböztetni, a többi körülményhatározók elnevezés alatt kell összefoglalni.

V. osztályban a mondattagok szerint való elemzést folytatni kell. Új anyag az egyszerű és összetett mondat, kihagyásos, ki nem fejezett alannyal, kéttagu alannyal bíró mondat Fő és mellék mondat megkülönböztetése.

VI. osztályban a fő és mellék mondatok összes fajait felveszük, meghatározván a mellék mondatoknál, hogy miféle mondatot helyettesít.

A nyelvtani anyag ilyen felosztásánál feltűnő, hogy az V—VI. osztály számára is vettem fel tananyagot, holott ez jelenleg érvényben levő tanterveinkben nem így van. A régi tanterv készítői valószínűleg azért nem osztottak be az V—VI. osztályba új anyagot, hogy a IV. elemi osztályból a középiskolába lépő gyermekek befejezett egészet képező nyelvtani ismerettel lépjenek a gymnásiumba. De hiszen ott a nyelvtan tanulását elől kezdik és semmit sem ér, hogy az egész nyelvrendszer sejtik, de igen homályosan. Örülünk, ha annyira tudjuk vinni a nyelvtan megismerését, amennyit fentebb előadtam. A beszédrészek és mondattagok megismerése és világos megkülönböztetése különben is elég magas cél. Jelenleg a gyermek sokat markol, de keveset szorít a nyelvtanból. A tanterv készítőit az is vezethette a nyelvtani anyag ilyen elosztására, hogy a gyermekek

jelenékeny része a két felső osztályt nem végzi el, tehát gondoskodni kell, hogy azok is befejezett egészet képező nyelvtani ismerettel távozzanak. Amde a nyelvtani anyag befejezését a IV. osztályu gyermek aránylag alacsony értelmi színvonala miatt siettetni nem lehet, de meg a nyelv egész rendszerének ismerete nélkül úgy is lehet valaki értelmes és józan gondolkozásu emberré.

Örömmel konstátálom, hogy a miniszter által készített, de még ki nem bocsátott új tanterv az V—VI. osztály számára is hagyott fenn tananyagot.

A nyelvtani anyagból mellőztem minden olyan részletet, melynek a helyesírás és a nyelvi szabatoság szempontjából semmi jelentősége nincs, mint pl. mássalhangzó hasonulás, mi a különbség zavar és zavar közt, a rokon alakú szók írásbeli megkülönböztetésére írásbeli feladat írása, felesleges, sőt lehetetlen az ugynevezett névragozás tanítása, hiszen pl. a ban, ben rag mennyi mindenféle határozót jelöl. A magyar nyelvben olyan értelemben vett névragozás, mint az indogermán nyelvekben meg van, nem alapítható meg. A többszörösen összetett mondatokkal se kísérletezzünk, hiszen még nagyobb tanulókat is tanácsos arra inteni, hogy rövid, világos mondatokban fejezzék ki gondolataikat.

Az elemi iskolai nyelvtan tanítás sikertelensége nagy részben annak is tulajdonítható, hogy a hány tanító van, annyi féle nyelvtani rendszert tanít, s annyi féle nyelvtani műszót használ. A tanulók általánosan bevett szokás szerint évenként más más tanító keze alá kerülve a nagyobb helyeken, minden évben más más nyelvtani műszókat hallanak s új rendszert kell meg tanulniok. Ennek az eredménye, hogy a gyermek semmit világosan nem tud. Ideális állapot volna éppen ezért, hogy összes elemi és középiskoláinkban ugyanazon nyelvtani rendszert tanulják s ugyanazon nyelvtani műszókat használják. Ez azonban kivihetetlen, mert nyelvünk rendszere még nem alakult ki annyira, hogy befejezett egészet képezzen, mint pl. a klasszikus nyelvek. Annyi azonban elérhető, hogy kisebb testületek, mint pl. az egy városban működő tanítók egyenlő elvekben és műszavakban állapodjanak meg, s egyetértőleg járjanak el azon középiskolákkal, melyekkel tanítványaik révén összeköttetésben vannak.

Dr. Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Egyházkerületünk őszi közgyűlése.

(Folytatás.)

November 30-án dr. Tóth Lajos jogakadémiai és Nyáry Jenő gymnasiumi tanár felesketése volt első ténye a közgyűlésnek.

Olvastatott az üresedés alatt álló jogakadémiai tanári állásra beadott pályázatokra vonatkozó igazgatótanácsi jelentés, s egyben elrendeltetett a szavazás a tanárválasztó küldöttség tagjaira. Megválasztottak Dávidházy János, Dorogi Lajos, Sütő Kálmán és Széll Kálmán esperesek, továbbá Dr. Baksa Lajos, Benedek László, Kiss Elek, Ujfalussy Béla. A debreceni egyház részéről küldött tanárválasztókkal együttesen megejtett szavazás eredménye az volt,

hogy a 16 szavazatból 15 szavazat dr. Kun Béla máramarosszigeti jogakadémiai tanárra esett. annál fogva a közgyűlés őt megválasztott tanárnak jelentette ki.

A főiskolai igazgatótanácsban megürült két helyre a közgyűlés Sulyok Istvánt és Fráter Barnát választotta meg.

A főiskolai igazgatótanács albizottságainak megalakulásáról szóló jelentés tudomásul vétele után a közgyűlés igen fontos kérdést vett tárgyalás alá. Ugyanis a főiskolai igazgatótanács azt a javaslatot terjesztette a közgyűlés elé, hogy a főgymnasiumi építkezés céljaira a kultuszminiszteriumtól felajánlott 300,000 k. építkezési segélyen felül az 1883. évi 30. t.-c. alapján is fogadjon el az egyházkerület a főiskolai gymnasiumi szükségletek kielégítésére rendszeres évi államsegélyt.

György Endre egyházmegyei gondnok állt fel először szólásra. Ő az építkezési segélyen kívül másnemű s az 1883. 30. t. cikkben alapuló államsegélyt nem fogad el. Mert hiszen az államsegélyes iskola egyfelől köteles tanrendjével teljesen az állami tanrendhez alkalmazkodni, másfelől pedig az államsegélyből javadalmazott tanárok kinevezését a kultuszminiszterium kezébe kell tennie. Elismeri ugyan, hogy az államkormány e viszonylatban felette méltányos eljárást szokott követni, de nekünk nem ezt kell néznünk. Nagy különbség, mikor az állami tantervből belátásunk szerint fogadunk el valamit. esetleg ahoz alkalmazkodunk, vagy pedig mikor kötelesek vagyunk teljesen az állami tantervet elfogadni. Épen azért a kérdésben állást kell fogalnunk vagy jobbra, vagy balra. Ő úgy látja, hogy a protestáns iskolákhoz való ragaszkodást tanúsító közszellem nyilvánulása ma sokkal lanyhább, mint régebben. Pedig nem mondhatjuk, hogy rossz az idő, mert volt ennél sokkalta rosszabb is. Ugy tartja, hogy a protestáns közszellem forrásai az államsegély igénybevételével még inkább befognak dugulni, a járszalagra való jutásnak ez lesz a biztos következménye. Mi történik a jövő fejlesztésével, ha majd újabb áldozatkészségre lesz szükségünk? Az egyszer bezárt forrásokat újra megnyitni többé nem lehet. Az erők elposványosodnak, az államtól való függés mind erősebben lesz akcentuálva. Ha pedig mi saját bűnös örökre többé nem támaszkodhatunk: függésünk fog nőni. Ha az iskolákat nem magunk, a protestánsok tartjuk fenn, annak kellenél fog szelleme inficiáltatni. Lehet — bár kétkedik benne — hogy az ilyen iskolák tudományos fejlődés tekintetében erősebbek lesznek, de a nem protestánsok által fentartott iskola politikai eshetőségnek lehet kitéve. És itt nem éppen a mai állapotokról van szó, hanem institucióról; a végzetes lejtőre incidentaliter lépni nem szabad. Igaz, hogy kényelmesebb megoldáshoz jutnánk a rendszeres államsegélynek igénybevételével, de azt tartja, hogy nem volna igazolható egy instituciónak a feladása, mely századokon egy irányban haladt, s ha egyszer belement az intézet, le kell számolni a függetlenségével. Azt kívánja, hogy legyen minden egyházkerületben legalább egy független iskola. Indítványozza, hogy az igazgatótanács javaslatának második fele mellőztessék.

Papp Imre képviselő szívesen hozzájárulna a György Endre indítványához, ha az államsegély ki volna kerülhető. Örülni tud az immunis iskolának s egy gymnasium se ment abba örömet belé. De kénytelenek vagyunk lépést tartani az állami tantervvel

és tanári fizetéssel. Ő ezenkívül a már államsegélyben részesülő iskolák példáját tekintve, semmi különös veszedelmet nem lát az államsegély elfogadásában. Megnyugszik abban, hogy a főiskolai igazgatótanács komoly megfontolás után lépett elő javaslatával, annál fogva ő azt egészben elfogadja.

Dóczy Imre gymn. felügyelő reflektál a György Endre kijelentésére, melynélfogva ha egyszer bele megy az iskola az államsegélybe, akkor le kell mondania önállóságáról. Ő nem látja ebben a tekintetben olyan sötétnek a helyzetet, de azt tudja, hogy az államsegély mellőzésével gymnasiumunk színvonalának emeléséről és nem függetlenségéről kell lemondanunk. Ő már rég foglalkozik e kérdéssel, de belátta s mindenki láthatja, hogy a magunk erején nem tudunk többé berendezkedni. Kötelezve érzi magát arra, hogy szembe nézzen azzal a veszéllyel, melyet György Endre lát. Igaz, hogy az államsegéllyel vele jár a tanári kinevezés és az állami tanterv alkalmazása is. De hogy áll ez a kérdés? hát úgy, hogy csak az ajánlottak közül nevez ki a miniszter (közbeiktálás: de lehet, hogy mást nevez!) Soha se volt eset reá, hogy mellőzték volna a fenntartó testület ohajtását, és ha egyet terjeszt fel, kinevezi a miniszter azt az egyet. György Endre a közszellemet félti az államsegélytől. Hát ezt a bókot az állami segélyben részesülő 25 gymnasium teljességgel nem köszönné meg. Sőt éppen azt tapasztalja ezeknél az iskoláknál, hogy a tanárok e méltatlan gyanúsíthatásoknak színétől is távol állanak. Hiszen a fegyelem továbbra is a felekezetenél marad, a fegyelmi eljárásba még a miniszterileg kinevezett tanárokkal szemben sem avatkozik bele az állam. Ezért nem lát ő a kinevezésben semmi veszedelmet. A mi pedig az állami tantervet illeti, ő attól sem fél. Mert ne felejtjük, hogy nem lehet más a tanterv lényege, a tanulmányi rend gerince nálunk se, mint az állami gymnasiumoknál. Végre is mi csak kopizáljuk az állami tantervet; az államsegély mellett is vehetünk fel az állami tantervén kívül eső tantárgyat (közbeszólások: most is sok!), ha azt jónak látjuk. Hiszi, hogy mindenkor lesz a protestáns közszellemen anyyi erő, hogy ha veszélyt hozna reánk az államsegély: akkor dobná el azt magától, a mikor akarná, s akkor is a felszerelés a maga egészében minden megtérítés nélkül a felekezetenél marad. Hogy megváltoznék a közszellem? azt nem gondolja. Hiszen az államilag segélyezett máramaroszigeti iskolánál éppen úgy érvényesíthetjük felekezeti fel fogásunkat, mintha nem lenne államsegély. Ő ugyan készséggel meghajlik, ha a többség aggodalma nem fogaána is el az államsegélyt, de ezzel aztán le is számolt gymnasiumunk kellő színvonalra való helyezkedéséről.

Mezőssy Béla. Hogy a színvonal kérdésével leszámoljon, kijelenti, hogy ő azt fenn kívánja tartani, de nem az államsegély igénybevételével. Mert a jövő képe teljességgel nem rózsás. Attól fél, hogy a mit György Endre nagy tudással elmondott: már a közeli jövő esélye. Csak Ausztriába nézzünk át, mi történik ott. A katolikus keresztyén szocialisták Hartl közoktatásügyi miniszterrel élükön külön állami felügyelet alá akarják vonni a népiskolákat, most még csak ezeket, azután következnek a többi tanintézetek. Az pedig nem titok, hogy ebben a kérdésben ki áll a Hartl háta megett, nem kisebb a trón várományosánál, a ki már is védnöke Ausztriá-

ban minden katolikus együletnek. Hiszi, hogy a mi Ausztriában már keresztül ment, azt itt is megkísérel. György Endre csak sejtetni engedte a jövőt, ő hangsúlyozottan kíván arra reámutatni. A színvonalat ő is fenn akarja tartani, s éppen ezért az építkezési segély ellen nincs kifogása, de a fenntartó segélyt nem akarja. Egyet ért György Endrével, a kiről pedig nem lehet, — ő róla fel lehet — tenni, hogy a mai kormány iránt nem viseltetik bizalommal. A mi a kinevezés jogában rejlő veszélyt illeti, megengedi, hogy respektálja a fenntartó representálási jogát a — — törvény, de hát egy majdani miniszter? Az 1883. évi 30. t. c. ad lehetőséget, hogy a fenntartó testület ajánlata a kinevezésnél figyelmen kívül hagyattassék. Legyen csak az osztrák Schuhlgesetz-féle irány átlántálva s államilag protegálva: ez rajtunk is megeshetik. Nem is lehet e kérdést csak a mai viszonyok szempontjából mérlegelni. Ki nyújt biztosítékot csak 30 évre is? Azért melegen üdvözlővén György Endrét, az igazgatótanács javaslatának 2-ik részét nem fogadja el.

Dóczy Imre helyreigazításképpen megjegyzi, hogy az 1883. 30. t. c. sehol se ad arra jogot, hogy a reprezentált tanárt mellőzze a miniszter. Igenis áthelyezheti más helyre, ha közszolgálati s egyéb viselkedése szükségessé teszi, de hogy az ajánlottat mellőzhesse, ez a törvény szerint non sens.

Dr. Bartha Béla terjedelmesen foglalkozik a kérdéssel. A széles mederben folyó fejtegetéseket örömmel hallgatta, de az államsegélyt ellenzőkkel tárgyi okból nincs egy véleményen. Dóczy Imre szakszerűen megcáfolta már az állami tanterv és a kinevezés ellen felhozott kifogásokat. Egyre azonban felhívja a figyelmet, arra nevezeten, hogy az oktatásügy sok változáson ment már keresztül s ma nem tisztán az 1790. hanem az 1883. t.-c. vonatkozó §§-ainak alapján áll. Ő nem leli a törvényben azt a pontot, melyre a reprezentáció elutasítása kérdésében Mezőssy Béla tanácsbíró hivatkozott. De igenis talál olyan §§-at, a melyek a veszélyes egyének eltávolítását követelik, az iskolát bezárhatják s vagyona felett rendelkezhetnek. Ezek nem reánk vonatkoznak. Az állam befolyásától felesleges külön is aggódunk, e befolyás már is biztosítva van a nem államsegélyes gymnasiumokkal szemben is, az államkormány beavatkozására még ezekre nézve is meg van a fogantya. Két eset adhatja elő magát. Egyik az, hogy Magyarország független állam lesz s alkotmányos törvények szerint kormányoztatik, s míg ez így van, addig a törvény oltalmaz bennünket. Különben is adott fel már a nemzet nagyobb jogokat is, ott van a vis resistentie, a hadi jog és a többi, s mégis önálló az az állam (közbeszólás: papiron); Ha pedig — és ez az a második eset — Magyarország függetlensége elenyészik: akkor semmiféle államsegélynélküliség meg nem menti iskolaügyünk önállóságát. Aztán a tanügyben az állam hova tovább erősebb, a beavatkozás fokozódik, s ennek eddig csak a kárát láttuk, lássuk már egyszer a hasznát is, másként ezen a számlán csak veszteni fogunk. Ő közvetlenül ismer az államsegélyes gymnasiumok közül már tizenkettőt, de sehol a protestáns közszellem lanygulását nem észlelte, a református öntudat szempontjából e tizenkettő közül egy se engedett Debrecennek. Hogy mi a magunk tantervét használjuk, ez csak szín, ez csak látszat. Aldozatkésztségre az anyagi erő előhozása tekintetében nem számítha-

tunk. Ott volt a lelkes felbuzdulás az egyetem létesítése céljából; bizony kicsiny volt a feladat nagyságához képest. A közszükségleti és tanszéki pénztár részére e felbuzdulásévek óta számottevő adományt nem nyújtott, alapítványt nem tett, mert csak az ösztöndíj és a családi alapítványok szaporodnak. Ha a konkrét esetet keressük: ott találjuk a tápintézeti adományokat; évek óta deficitel küzd az alap, s a legbuzgóbb felhívás eredménye is alig pár száz korona adomány. Sárospatakon a célba vett új alapítványt (Vay-Mosesáry) az áldozatkészség vagy az áldozatképesség hiánya miatt nem tudják össze hozni. Az első pénztári csoportnál már is hiány állott elő, mely még most alig 1400 korona, de ha vesszük, hogy ez csak azért ilyen kevés, mert elköltöttük az előző évben megtakarított 11—12 ezer korona jövedelemtöbbletet, látni való, hogy jövőre ez a hiány iszonyatosan nőni fog. Deficit itt, ott, mindenütt. A kamatjövedelem a kamatláb szállása miatt folyvást apad, a költség szaporodik. Az államsegély megvetése esetén lemondunk nem csak a jövő fejlődés lehetőségéről, de a mai állapot fentartásáról is. Ajánlja az igazgató tanács javaslatát elfogadásra.

György Endre írásba foglalva nyújtja be határozati javaslatát, melynél fogva az igazgató tanácsnak az a javaslata, hogy főiskolánk a gymnásium fentartása céljából az 1883. évi 30. t.-c alapján államsegélyt vegyen igénybe, ne fogadtassék el, hanem a jelen helyzet alapján fejlesztessék tovább az iskola.

Uray Imre egyházmegyei gondnok azt tapasztalja, hogy az utolsó falusi bakter is oda törekszik, hogy valahogy az állam emlőjét megkaphassa s azt holtig szívhatta. Ma már nem az a cél, hogy mi lenne jó, mert minél jobb a mód, annál több a kívánság. Ez nem jól van így. Addig nyújtózkodjunk a meddig a takarónk ér s ne legyen nagyobb az étvágy, mint a minő ebéd telik. Ha ő a maga becsületéből megél, akkor ő független. Fáj neki a lelke azért az államsegélyes 25 gymnásiumért, mert azt hiszi hogy ha ott a protestáns érzület feltalálható: azt csak a régi szellem tartja még meg. Fájdalommal szemléli, hogyan nézi le az állami iskola tanítója a felekezeti tanítót s ez utóbbi mennyire vágyik „tekintetes ur” lenni. Tisza Kálmán míg miniszter volt, azt hirdette hogy ne féljünk, de már minisztersége után Pápán mint egyházkerületi főgondnok nyíltan kimondta, hogy az államsegélyt csak a legutolsó esetben vegyük igénybe, mert minden egy garas áru segélyért két garas áru jog vétetik el tőlünk. Egyházi érdekből tiltakozik az ellen, hogy a régi elveket feladjuk. Nem bánja, csináljon ha kell, másik gymnásiumot magának az állam, de ez az enyém, — úgy mond — erről nem mondok le. Csatlakozik György Endréhez.

Kiss Albert Bartha Béla dr. szavára kíván megjegyzéseket tenni. Örvend, hogy Bartha Béla az általa ismert gymnásiumoknál kielégítő református szellemet talált, de ez nem oszlatja el a György Endre által felhozott aggodalmakat. Ő éppen a Bartha Béla szavaiból meríti a bizonyítékot arra, hogy ezek az aggodalmak komolyak. Azt mondta ugyanis Bartha Béla, hogy már is van fogantya. Hát még ha mi is államsegélyezettek leszünk? Abban nincs semmi vizsgálatás, hogy az állami tantervben foglaltaknál többet is taníthatunk. Főiskolánk anyagi helyzetét nem látja olyan sötétnek, mint dr. Bartha Béla. Mert mi okozza eddig is a deficitet? A párhuzamos osztályok költsége, a tanári fizetések emelése, a 200

forintos korpótlék. A párhuzamos osztályokat nem kell sürgetni s a többiek sem nem képeznek még olyan urgens szükségletet, hogy ezért államsegélyhez kellene fordulni. Az építkezési állami segéllyel a helyiségek szükséglete ki lesz elégítve, hely ül. Epen most, midőn a zsinat az 1848. évi 20. t.-c. alapján igénylendő segélyek kérdésével foglalkozik, nem időszerű az 1883. évi 30. t.-c. alapján államsegélyhez nyulni. Mi egyetemet akarunk létesíteni, most abban munkálkodunk, s ezzel jelezzük, hogy van erőnk: mi akkor akarunk abba belemenni, hogy gymnásiumunk részére államsegélyért folyamodjunk? Ez a dolog nem egyeztethető össze. Bartha Béla Sárospatakra hivatkozott, Uray Imre pedig Tisza Kálmánra. Eszébe juttatja eddigi iskolai politikánkat, melynélfogva arra törekedtünk hogy 2—3 iskolánk maradjon meg államsegély nélkül. Ezt akarta Tisza Kálmán is, sőt két közoktatásügyi miniszter is szükségesnek tartotta azt. Ha Sárospatakra akarunk hivatkozni, tegyük úgy mint a sárospatakiak, keressük meg fentartóinkat. S mivel eddigi alapítványaink egyrésze önkormányzati jogaink érintettségéhez van kötve, minők pl. az átalakítási alapítványok, adjuk ki a kérdést véleményezés végett az egyházmegyékhez. Ez uttal még nem kíván ennyire menni, megelégszik a György Endre indítványával, melyet ő elfogad.

Padrah Sándor egyházmegyei képviselő. Ha nem is biztosíthatjuk iskoláinkat örök időkre, annyi bizonyos hogy a jelenlegi állapotban fentarthatjuk egy ideig s qui tempus habet, vitam habet. A jövő különben is úgy alakul, hogy az egyházak terhén könnyítve lesz, így a legszegényebb egyház is adhat valamit. Állami segély mellett a tanszabadság szenved, most a tananyag mennyisége és minősége attól függ, hogy ki milyen szellemben s mit és mennyit tanít? A tankönyv is különböző szellemű lehet. A kormány befolyása lehet ellentétes s e befolyás ellen-szenves kormány kezében lehet veszedelmes. Azt hiszi hogy ha gazdálkodási rendszerünk változik, lesz erőnk a fejlesztésre. Az 1869-diki építkezésre se volt pénz, mégis építkeztünk. Legvégző esetben egyházi adózáshoz kell nyulnunk. Inkább legyünk sovány farkasok, mint hizott ebek. Nem fogadja el a fentartási államsegélyt.

Géresi Kálmán. A népiskolai, közép és egyetemi iskolai kérdések különböző módon fejlődtek s a népiskolai vonatkozásokat nem lehet a középiskolára átvinni. A népiskolával kapcsolatban vannak kérdések, a melyek az autonómiát érintetik, sérthetik, ép úgy az egyetemenél is. De a közép iskolai kérdés annyira meg van oldva, hogy itt nem lehet összekötés. Ugy az állam, mint a felekezet csak azt akarja, hogy jó középiskola legyen. Az állam csak ellenőrzi, hogy jó-e? és ezért a jogért ad segélyt. Ezért a segélyért az állam keveset köt ki, a felekezet pedig keveset áldoz a jogból. Olyan kicsiny az államnak átengedett jog, mint mikor valamely bérletnél a bérbeadó évi egy aranyat követel a bérletől a jogfentartásra való tekintetből. Az állam részéről semmi rossz akarat nincs; hiszen már a nyugdíjat is az állam adja gymnásiumi tanárainknak, s ezt megtoldja azzal, hogy segélyt is ad. A már kötött szerződések tanúi bizonyíthatják, hogy a biztosoknak utasításaik vannak arra nézve, hogy figyelmeztessék a felekezetet hogy ezt vagy amazt követeljék az iskola s a felekezet érdekében. A miniszter

kötelezve van az ajánlottak közül nevezni ki a tanárt; a szakok tanárai, melyekre a kinevezés vonatkozik, olyanok, hogy azoknak tanárai protestáns érdekeinket nem veszélyeztethetik. A mely pályázót a felekezet nem óhajt: azt egyszerűen nem ajánlja. Ő is szeretné, hogy a történeti multra tekinthető tanintézetek közül néhány maradna meg állam segély nélkül, de akkor feljebb kellett volna kezdeni: nem kellett volna elfogadni a nyugdíjtörvényt sem.

György Endre zárószavában némely ellenvetésre adott válasz után beismeri, hogy az áldozatkészség fogy, de neki mindaddig aggodalma van, míg országos törvény nem mondja ki, hogy egy felekezetnek, egy nemzetiségnek sem lehet iskolája. De a mikor nálunk nemzetiségek tudnak s akarnak fenntartani iskolát: akkor nem szabad nekünk ezt az utolsó menedékvárunkat feladni. Gunyos mosollyal fogadták az ő javaslatát, s ezzel azt akarták mondani, hogy azt lehetetlen kivinni. Hát azok az újabb fejlesztések, melyek minden irányban történtek, hogyan voltak lehetségesek? Ha lassabb tempóban is, de legalább autonomiánk érintése nélkül történik továbbra is a fejlődés. Ha nem éppen aktualis is a veszély: nem szabad annak kitenni iskolánkat. Ajánlja indítványa elfogadását.

Névszerinti szavazás után 32 szavazattal 31 ellenében a György Endre indítványa fogadtatott el és így az igazgató tanács javaslatának 2-ik fele elvetetett.

(Folyt. köv.)

IRODALOM.

„**Ref. Zeneközlöny.**” Érdekes ujévi ajándékban fog részesülni 1905. jan. 1-én a hazai ref. tanító és orgonista-világ s általában a ref. egyházi ének- és zeneirodalom. Fenti címmel ugyanis egy, eddig teljesen új ösvényt taposó s havonként megjelenő zenemű folyóirat fog megindulni Sárospatakon ifj. Fővénnyessy Bertalan ref. orgonista szerkesztésében és kiadásában. A hozzánk beküldött programmból kiemeljük a következő pontokat: A Ref. Zeneközlöny célja *e ref. egyházi ének és zene művelése*. E cél elérhetése végett három rovatot nyit u. m. *Orgona. Énekhar* és *Iskola*. Az Orgona-rovat tartalmazni fogja a ref. egyházi énekeket, különböző hangnemekben orgonára kidolgozva. Főszólyt helyez e rovat a régiék mellett az új-dallamok közlésére is, hogy már jóelőre módjában legyen minden orgonistának elkészülni az új énekek orgonázásával. Az orgona-rovat továbbá minden számban a templomi orgonázásnak megfelelő, eredeti elő- és utójátékokat fog nyújtani. Az Énekhar című rovatot templomi s temetési énekek négyes karu letétei fogják kitölteni. Minden szám Énekhar-rovata tartalmazni fog egy-két új dallamot is négyes férfi- vagy vegyes-karra kidolgozva. A téli számok mellékleteik hazafias-, nép és könnyebb műdalokhoz juttatják énekharainkat. Az Iskola-rovat feladata megkedveltetni a népiskolai növendékekkel az összhangzatos éneklést. E célból közölni fog két vagy három hangra irt ének-dallamokat, hazafias és az iskola szellemének megfelelő népdalokat. A Ref. Zeneközlöny havonként fog megjeleni 8–10 oldal tartalommal, izléses kiállítású füzet-alakban. *Munkatarsai* között ott

látjuk a hazai egyházi ének és zeneirodalom művelőinek legkiválóbb erőit, mint pld.: H. Bathó János (Sárospatak), Deák Gerő (Szászváros) Hodossy Béla (Sárospatak), Ivánka Zoltán (H-m.-vásárhely), Kálmán Farkas (Gyoma), Köveskúti Jenő (Pápa), Lányi Ernő (Miskolc), Mácsai Sándor (Debrecen), Sz. Nagy József (Budapest), Novák Sándor (Sárospatak) Sarady Ottó (Pápa), Szabó György (Deés), Szügyi József (Békés), Seprődi János (Kolozsvár), Thaisz Lajos (Losonc), Tóth Lajos (Gyöngyös) Zoltai Mátyás (Arad), Zsigmond Ferenc (Kolozsvár), Varga József (Nagykőrös) Veress Gábor (Nagyenyed).

Talán felesleges is megjegyeznünk, hogy a Ref. Zeneközlönyt előre is ajánljuk a legmelegebb pártfogásra.

Magyar írók élete és munkái. *Szinnyei József* e nagy irodalmi vállalatából a X. kötet 6. füzetét jelent meg s közelebb a *Perlowitz-Petői* nevekkel. Lapunk irányánál fogva minket e füzetben a következő protestáns egyházi és iskolai írók érdekelnek: Persenszky Károly szerencsi ev. ref. tanító; Pesti Sámuel unitárius lelkész; Péter Károly alsó-sófalvi ev. ref. lelkész, udvarhelyi egyhm. esperes; Péter Mihály gálszécsi ev. ref. lelkész; Péter Mózes sepsiszent-györgyi ev. ref. főgymn. igazgató; Peterdy Károly munkácsi ev. ref. lelkész, beregi egyhm. esperes; Péterfi Albert bukaresti ev. ref. lelkész; Péterfi Dénes kolozsvári unitárius lelkész és theologiai tanár; Péterfi József m.-vásárhelyi ev. ref. lelkész, marosi egyhm. esperes; Péterfi Károly m.-vásárhelyi ev. ref. lelkész; Péterfi László n.-enyedi ev. ref. főiskolai tanár; Péterfi Sándor hévizi unitárius esperes-lelkész; Peti József budapesti ev. ref. theol. tanár; Peti Lőrincz büriusi ev. ref. lelkész; Petkó János megyaszói ev. ref. lelkész, abauji egyhm. esperes. Az eddig megjelent 88 füzet összesen 18,593 író életrajzát tartalmazza. Kiadja a páratlanul álló irodalmi vállalatot Hornyánszky V. Budapesten. Egy-egy füzet ára 1 korona. Nagyon melegen ajánljuk.

Az Országos Irodalmi Szövetség kiadványai.

Az ország 24 irodalmi és közművelődési egyesületéből álló „Országos Irodalmi Szövetség” alig másfél-éves fennállása után, irodalmi esemény számba menő módon bizonyította be a napokban életképességét, midőn ez évi kiadványainak 5 kötetét a nyilvánosság elé bocsátotta. A kötetek jeles magyar íróinknak dicséretre méltó alkotásai.

Bársony István: „Magányos órák” című műve szebbnél-szebb vadászképek és hangulatrajzok sorozata. A természet poéta-lelkű írója mesteri alkotásokkal járul e kötetében előző sikereihez.

Békefi Antal ugyan nem tartozott eddig az ugynevezett „divatos” írók sorába, de most megjelent és „Az Életből” vett rajzaival méltán került be legjobb elbeszélőink közzé. Elbeszéléseiben mély megfigyelő képességgel bájos történetkéket mond el abból a világból, ahol a szív és az érzés a legnagyobb hatalom.

Endőri Sándorról, a magyar lyrai költők legjelesebbjéről elég annyit szólanunk, hogy ismét megjelent egy kötete. A „Ta lóvirágok” a nagy poéta e gyöngyszemekből álló műve, legutóbb irt költeményeit foglalja magában.

Mit mondjunk Rákosi Viktorról, ki „Elbeszélések” című kötetével járult hozzá e sorozat értékes-

ségéhez. Az egyszerű cím megül a játszi humor és az aranyos kedély megnyilatkozási viszik, ragadják magukkal az olvasót a jókedv, a kacagás birodalmába.

„Csak egy bokor muskátli“. . . ., az, ami Szikra tollából került ki, de ez a bokor egy beláthatlan nagy virágos kert szinompájában dúlakodik. Az asszonyi szív érző melegével, elbeszélő hangjának bájával éneklie meg a magyar föld szeretetét, a családi élet boldogságát, a szerelmes leány szivgyötrelmeit s boldogságteljes kedélyvilágát, a mindennapi élet apró-cseprő s mégis oly sokat mondó eseményeit.

A magyar irodalom termékei önzetlen terjesztésének és az olvasási kedv növelésének érdekében hozhatta meg csak az „Országos Irodalmi Szövetség“ azt a nagy áldozatot, hogy az előbb említett öt kötetet, mint a folyó évi illetéket összes pártoló tagjainak a 4 korona évi tagsági díj ellenszolgáltatásul szétküldötte. Ujabb tagsági jelentkezéseket a 3 éves ciklusra még mindig elfogad a szövetség főtökári hivatala (Budapest. Luther-utca 1. a. földszint 1.) s a tagsági díj befizetése után postafordultával megküldi az 5 kötetből álló sorozatot.

KÜLFÖLD.

Nevezetesebb események a németországi prot. egyházak életében.

(Folytatás.)

A római katolikus felfogás Lutherről általában téves. Őt saját vallási és erkölcsi alap gondolataiból kell megítélnünk, amennyiben úgy kell tekintenünk a nagy reformátort, mint az evangéliumi üdvhitnek, hitbeli igazságosságnak és a keresztyén szabadságnak a képviselőjét. Ezen vallási alapon épül föl az evangéliumi erkölcsiség, a gyermeki szeretet Isten és Krisztus iránt. A keresztyéni tökéletességet többé nem a kolostor falai között csuhában éri el az ember, hanem a világban hivatása által. Tschackerei egészen tárgyilagosan megcáfolja a Luther iszákosságáról szóló pletykákat. Luther mindenestre nem volt szent, de hibái dacára a mi Lutherünk marad. Denifle így szól: El Luthertől! Vissza az egyházhoz! Mi azt feleljük: Vissza Lutherhez! az Evangéliumhoz!

A második előadó Monsky Viktor megcáfolta azt a véleményt, mintha az *evangéliumi mozgalom* minden vallásos tartalom nélkül politikai jelleggel bírna. Megcáfolja ezt a véleményt az a körülmény is hogy az áttértek új vallásokat komolyan veszik s ezrével keresik fel vasárnaponként a protestáns templomokat. Ezen előadással kapcsolatban Antonius bécsi lelkész átadta az osztrák evangéliumi szövetség üdvözlését. Ennek a szövetségnek már eddig 40 fiókosztálya van.

A második esti gyűlésen érdekes értekezést tartott Böhtlingk karlsruhei tanár ezen kérdés felől: „Még egyszer római vagy német?“ A szónok abból az üdvtelen befolyásból indult ki, melyet Róma a történelem folyamán Németországra gyakorolt. Ez a befolyás, amely még ma is tart, érezhető a centrum javára történendő választások alkalmával. A centrum a főnálló protestáns jellegű német birodalom helyébe a pápa kegyelméből a római szent birodalmat óhajtaná fölláttatni. A pápa a jezsuiták tana

szerint a német birodalomban is legfőbb uralkodó gyanánt óhajt szerepelni. Az állam és az egyház oly viszonyban vannak egymással, mint a test és lélek, ez irányítja amazt. Így tanítanak magok az állam szolgálói is a német egyetemeken és Róma e szerint cselekszik. A mi jogunk pápai bitorlásának megfelelő politikai helyzetünk. Öszentségének egyik kamarása áll a birodalmi gyűlés élén, amely a nemzeti jólét kérdéseit volna hivatva megoldani és a Centrum minden javaslatnál megkérdezi, mi előnye van abból Rómának. Nemsokára eljő a nap, amidőn beteljesül Luther mondása: Amidőn azt hittük, hogy urak leszünk, a legravaszabb zsarnokok szolgálói leszünk; megvan a császárságnak neve, címe és cimere, de a kincs és hatalom, annak joga és szabadsága a pápa; így a magot fölfalja a pápa és mi csak az üres héjjal játszunk.“ Vagy politikailag és jogilag a magunké vagyunk, vagy pedig egyáltalában semmiféle nemzet nem vagyunk.

A harmadik gyűlésen a főértekezést Lic Everling knefeldi lelkész tartotta ezen címmel: „*Felekezeti béke hangok és az ev. szövetség munkája*.“ Az előadó meggyőzően fejtegeti a klerikalizmus magatartását, a kik az utóbbi időben szelidebb hurokat pengetnek, sőt több ízben a béke hangjait is hallatják. Fájdalom a béke hangoztatása egyáltalában nem akadályozza meg őket, hogy alattomban éppen az ellenkezőleg tegyenek, mint a hogy beszélnek. Így a békehang úgy tűnik fel, mintha a protestánsoknak ezt az altató dalt énekelnék „aludj gyermekem, aludj! nagy barom vagy.“ Ez nem akarunk lenni; azért szilárdan ragaszkodunk a reformációtól nyert örökségünkhöz, amelynek érvényesüléséért küzd bátran, nyíltan az evangéliumi szövetség.

A főgyűlésen Kirn tanár tartott értekezést ezen a címen: „*Az evangélium hivatása és ereje*.“ Azután a szövetség Bamberg iskola tanácsos, és Lic Everling indítványára a következő határozatot hozta:

1. „Az evangéliumi szövetség 17. egyetemes gyűlése hálás örömmel gondol a német evangéliumi egyházi bizottság múlt év november 10-iki s ezen év áprilisi kijelentéseire, mint hathatós bizonyítékokra az ev. keresztyén igazság, — valamint annak a német nemzetre gyakorolt jelentősége érdekében. A szövetség bizik abban, hogy az egyházi bizottság jövőben is bátran fogja képviselni az evangélius egyház érdekét s a német ev. nép bizalma által indítatva illetékes helyen az öt megillető befolyással fog bírni. Bizik abban, hogy állandó munkája az ev. országos egyházak szorosabb összecsatlakozásának előkészítéséül fog szolgálni s ezért bizodalommal tekint a jövő elé, amidőn mindenütt az országos zsinatok a poroszországi egyetemes zsinati rend mintájára megnyerik azt a jogot, hogy az általok választott képviselők a német ev. egyház valamennyi képviselőtestületeiben részt vegyenek és felhivattassanak hogy elismert gyakorlati szükségletek kiegészítése szempontjából ezen joggal éljenek.“

2. Az ultramontanismus politikai hatalmi fejlődése, amelylyel napjainkban a római katolikus egyház béke-zavaró igényeit keresztül vinni törekszik, a reformáció anyaországában tarthatatlan és veszedelmes helyzetet teremtett, úgy, hogy a klerikalizmus kisebbség uralkodik a nem klerikalizmus többség felett és hogy annak a világnézetnek a képviselői, a mely ellen Dr. Luther és a reformáció a legnagyobb mértékben küzdött, határoznak a német nép sorsa felett.

Az evangéliumi szövetség 17. egyetemes gyűlése azért ujjal az azt a sürgős kérést intézi az evangélikus néphez, hogy egyesült erővel és szilárd akarat- tal szálljanak sikra a nyilvános élet minden terén az ultramontan uralom leküzdése végett.

Szerdán este Meyer superintendens a következő témát fejtegette: „A vallási bizonytalanság, mint Roma szövetségese.” Ma általában vallási kérdésekben bizonytalanság uralkodik; nem tudnak különbséget tenni vallás és theologia között. Végül sokan türelmet követelnek Rómával szemben. Amde aki a más hitűek iránti türelmet a Róma iránti türelemmel felerészteli, az vallási tekintetben bizonytalanságban szenved s az ultramontanizmus szövetségese. Ezen értekezés után Hammer lelkész vázolta a németiség és a lengyeliség közötti küzdelmet, valamint azokat az intézkedéseket, melyeket a kormány védelmiül alkalmaz.

A második esti gyűlés főtárgya volt a „Protestáns nevelés” amelyet Trommershausen majna-frankfurti lelkész fejtegetett, felmutatva az óriási különbséget a katolikus nevelés és a protestáns nevelés között. A katolikus nevelés célja: engedelmisség egyház, pápa és papság iránt, katolikus felfogás szerint a szülők és a tanítók, mint az egyház szervei, működnek s egyházi vezetésnek és felügyeletnek vannak alávetve. Az egyház iránti engedelmisség az egyéni ítélet feloldozását követeli. A nevelés eszközeit is az egyháznak kell meghatározni. Az államnak nem hivatása a nevelés, de nincsen is reá képessége. A protestáns nevelés célja: jellemes, keresztyéni személyiség; protestáns nevelés evangéliumi kegyességre, evangéliumi szabadságra. A protestáns nevelés humanizmusra, az igazban, szépen és jóban való gyönyörködésre, nemzeti érzületre, az állam iránt való engedelmisségre, melynek erkölcsi feladatai a népnevelésre nézve is elismerteknek. A protestantizmusban levő erők legyőzhetetlenek, ha a protestánsok köteleességeiket teljesítik.

Végül Dr. Eisenkölb ügyvéd adta át az osztrák ev. szövetség üdvözlését, amelylyel kapcsolatban fölmutatta azokat a nehézségeket, melyeket az ev. mozgalomnak le kell győznie. Ezzel a gyűlés véget ért. Mind a császár, mind a szász király üdvözlő sürgönyt küldtek az ev. szövetség gyűlésére.

(Folyt. köv.)

Veress István.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A hátralékban levő előfizetési díjak beküldését** szives tisztelettel és bizalommal kérjük. Közeledik az esztendő vége, a mikor fizetési kötelezettségeinkkel nekünk is számolnunk kell. Mi az ügy érdekében a legmesszebb menő áldozatoktól sem riadtunk vissza soha, — legyen tehát szabad nekünk is viszonzásképpen annyit reménylenünk, hogy hátralékját kiki igyekezni fog mihamarabb beküldeni.

— **A püspöktől.** A nagytiszteletű Esperes Uraknak! Folyó évi nov. 29. dec. 1. Debrecenben tartott egyházkerületi közgyűlésünk

224. jegyzőkönyvi számú határozatával a megüresedett *egyházkerületi egyházi főjegyzői szék* betöltését elrendelvé, kimondta, hogy a presbiteriumok szabályszerű szavazatai 1905. január 31-re (harmincegy) a püspöki hivatalhoz beküldendők. Tisztelettel kérem tehát nagytiszteletű Esperes Urat, hogy egyházmegyéje gyülekezeteit a szavazásra felhívni, s a szabályszerűen kiállítandó presbiteriumi jegyzőkönyvi számokat a főntebb jelzett határidőre beterjeszteni méltóztassék. Fölösleges megjegyezni, hogy a szavazatok úgy a lelkész, mint a gondnok által aláírandók, s mindkét aláíró hivatalos állása (lelkész, gondnok) is okvetlen jelzendő; — továbbá úgy a lelkészi hivatal, mint az egyházköz- ség pecsétével megpecsétlendők és lezártan küldendők be. Teljes tisztelettel vagyok Debrecenben, 1904. december hó 5-én. Kiss Áron püspök.

— **Ama bizonyos tiszta erkölcs!** ... A német birodalom fővárosa Berlin a maga saját viszonyairól statisztikai évkönyveket szokott kiadni. Ebből a forrásból merítjük a következő adatokat. Felbontott házasságok Berlinben 10 év alatt, — 1802-től 1901. végéig:

1892-ben felbontott házasság száma =	836
1893-ban „ „ „ =	924
1894-ben „ „ „ =	1130
1895-ben „ „ „ =	1376
1896-ban „ „ „ =	1391
1897-ben „ „ „ =	1482
1898-ban „ „ „ =	1447
1899-ben „ „ „ =	1608
1900-ban „ „ „ =	936
1901-ben „ „ „ =	984

Nohát ezek szörnyűséges számok! Láthatjuk, hogy az 1899-ik év végéig állandóan nő a felbontott házasságok száma. Egyik külföldi református lap az okát keresi ennek s néhány adatot közöl az 1902. év megfelelő statisztikájából. Az elvált házastársak legfiatalabbjai 25 (férfi) illetve 18 (nő) éves korban keltek egybe. De van rá eset elég, hogy 68—70 éves férfiak válnak el 64—42—23 éves nejeiktől. Az elvált asszonyok között kettőnek nem kevesebb, mint 6 gyermeke volt. Két házaspár 40 esztendő házasság után vált el. Micsoda szörnyűséges örvényekbe engednek bepillantást ezek az adatok! Mi is kérdezzük, hogy a családi élet ezen határtalan nyomorúságának micsoda okai lehetnek? Micsoda! ... Az Istentől elidegenedett s erkölcsi alap nélkül való világnézet, mely ha jobbra nem fordul, bizony nálunk is nagy bajoknak lesz még forrásává. Itt fekszik előttem íróasztalomon egyik lelkésztársamnak és barátomnak levele, melyben arról panaszkodik, hogy az emberekben sokat csalatkozott, de ez neki nem fáj úgy, mint az a tapasztalata, hogy erkölcsi tekintetben jutottunk válságos útra Igaza van! De az is bizonyos, hogy ennek a hatása legelőször társadalmi életünkön fog érezhetővé válni. Fog! De-hogy! Érezhetjük már is. Hiszen ma már oda jutottunk, hogy nem a bűnösnek kell félni a bűn elkövetése után, hanem azoknak, a kiket eszközül a

bűnök leleplezésében az az Isten választott ki, a ki nek igazságos és rettenetes ítélőszéke előtt egykor mindnyájunknak meg kell állanunk! . . . Így esű szunk lefele a lejtőn. — a melyen semmi más fel nem tartóztathat bennünket, hanem csak ama bizonyos tiszta erkölcs, melynek törvénye Istentől van.

— **Érdekes kérdések.** Kedves barátom! Az alábbi ügyben akarom véleményedet kikérni: Néhai Báró Uray Kálmán, volt tyukodi egyháztag néhány évvel ezelőtt a tyukodi templom cintermében, a templomtól 2 méternyire fekvő családi sírboltját renováltatván, annak ormára egy keresztet tétetett s a kereszt fölébe egy csillagot. Az egész symbolum különben kis méretű: 6 méter magasságban, mintegy 12 centiméter keresztzsár s a kereszt tetején egy diónyi csillag. Szerény mérete dacára előttünk szemet szurt és bizonyos megdöbbenést keltett, de midőn e miatt a bárót interpelláltuk — ő azzal igyekezett megnyugtani a kedélyeket, hogy az nem vallási symbolum, hanem csak azért tétette oda, mert most nevezték ki nejét csillagkeresztes hölgynek s az a csillagos kereszt ezt a méltóságot jelképezi. Ez évben meghalt a báró, később meghalt a báróné is, és ekkor kitűnt, hogy a báróné és 2 felnőtt leánya pár évvel ezelőtt Bécsben, hol az esztendő nagyobb részét töltötték — katholizáltak. A sírbolti kereszt ügye ekkor ismét mozgásba hozta a kálvinista kedélyeket s a presbyterium a nemsokára megérkezett esperesi egyházlátogatásnak mint sérelmet bejelentette. A visitatio azonban a kedélyeket lecsendesítette s kérte a presbyteriumot, hogy ne bolygassa a dolgot. Edddig ez csak hagyján! De november 1-én és 2-án este a templomunk tövében és annak kerítésén belül fekvő keresztet sírbolt a hitehagyott baronessek által katholicus szertartás szerint kívül-belül ünnepélyesen kivilágított. Azt kérdem már most: 1. Eltűrendő-e a csillagos kereszt a *templomunk tövében* levő sírbolt ormán, melyben az idén meghalt bárónőt kivéve, *kálvinista* ösök nyugsznak? 2. Eltűrendő-e, hogy az a sírbolt halottak napján, illetve estélyén katholicus rítus szerint kívül-belül kivilágittassék? és ha nem — 3. mi a teendő arra nézve, hogy a kereszt levétessék és a kivilágítás megakadályoztassék?* Szíves választodat kérve, maradtam irántad, Tyukod, 1904. nov. 5., baráti üdvözlettel *Gönczy Sándor* ev. ref. lelkész.

* Én e kérdésekre a választ megírtam. Itt van felül e sorokon a kéziratban. De aztán azt ajánlottam Gönczy Sándor barátomnak, hogy terelje a dolgot hivatalos útra. Lássuk, hogy török meg ez a keménynek tetsző dió! Most azonban közzé teszem az érdekes kérdést, — szóljanak hozzá, a kik gondolkozni szeretnek. Szerk.

— **A debreceni evang. reform. theologia akadémia Hittanszaki Önképző Társulata,** a kálvinista öntudat erősítése céljából 1904. december hó 11-én, vasárnap délután 5 órakor, a főiskola dísztermében tizenharmadik *Protestáns-Estélyét* rendezi. Számozott ülőhelyek ára 50 fillér. Jegyek december hó 3-tól kezdve Csáthy Ferencz ur könyvkereskedésében és este a pénztárnál válthatók. A terem fél 5 órakor fog kinyitattatni. A jövedelemből városunk szegény gyermekeinek bibliát vásárolunk és ajándékozunk, amely nemes célra felülfizetéseket is köszönettel fogad s hírlapilag nyugtáz a rendezőség. A jobboldali mellékteremben ingyen ruhatár lesz. Műsor. 1. „Jézus ölébe bizton . . .” Doane W. H. Férfikarra átírta: Mácsai Sándor. Előadja: a főiskolai énekkar. 2. Szabadelőadást tart: Jánosi Zoltán debreceni lelkész. 3. F. Chopin: As dur Ballada. Zongorán előadja: Poosch Margit urleány. 4. „Az Ur ítéle”. Irta: dr. Várady Antal. Melodrámai zenéjét szerzte: Nemes Elemér. Szavalja: Peley József hittauhalgató Zongorán kíséri: Ujváry Ilona urleány, harmoniumon kíséri: Alföldy Béla tanító. 5. Erkel F. Nyitány a „Hunyadi László” operából. Előadja: a tanítóképző-intézet vonós zenekara, Karakas István tanítóképezdei növendék vezetése alatt. 6. A debreceni bibliáról felolvasást tart: Zoltai Lajos városi s. levéltárnok. 7. „Jézus a tengeren”. Irta: Fejes István Szavalja: Bartha Bertá urleány, a Svetits-intézet növendéke. Gluk: Himnus. (A papnők kara) „Iphigenia Taurisban” című opera IV. felvonás, 2. jelenete. Alföldy Béla tanító vezetésével előadják: I. soprán: Agárdy Erzsébet, Alföldy Gizella, Hézsér Margit, Sáfrány Ida, Sebessy Éva, Vad Ilona; II. soprán: Barla Szabó Margit, Batha Ilona, Pólya Mária, Sebessy Margit, Stark Lenke urleányok, az ev. ref. felsőbb leányiskola és tanítónőképző intézet növendékei; I. hegedűn: Aranyi Kálmán, Karakas István, Kis András; II. hegedűn: Gémesi Jenő, Saja Vilmos, Szilágyi Benő: mély hegedűn: Hajdu Béla, Székely Sándor; gordonkán; Lehoczky József; nagybőgön: Munkácsy György, az ev. ref. tanítóképző intézet növendékei. 9. Közének: a 130. dieséret 1. verse.

— **Nyilvános nyugtázás.** Néhai Sipos Imre belényesi lelkész sírkövére eddig a következő adományok folytak be: Boros Gábor árpádi lelkész 10 kor. Nyilas Imre, Széll Kálmán esperes 5—5 kor. Dr. Mark Ferenc 4 kor. Ifj. Kristó Károly 3 kor. Benkő Károly id. Kristó Károlyné, Ilyés Károly, Szabó Péter, Leungyel Ferenc, Boros Károly asztalos, Gy. Boros Sándor, Fráter Pál, Botyán Pál 2—2 kor. Makay Elek, Nagy Sándor tanító, A Berhents Mihály, Ajtai József 1—1 kor. B. Berhents Mihály 20 fillér. Összesen 49 kor. 20 fill. Belényes, 1904. nov. 25. *Botyán Pál* ev. ref. lelkész.

— **Olaszországban** a protestánsok igen lassan szaporodnak. Nem esoda az olyan országban, melynek multja a katholicismussal oly szoros kapcsolatban volt, s melynek hatalmas — és még mindig politikai tényezőként szereplő — papsága oly sullyal nehezedik a lakosságra. A protestánsok száma jelenleg mindössze 65 595, de ezen számot is nagy jelentőségűnek tartja a pápa, mert csak nem régen, az evangélikus egyháznak Rómában történt megalakulását oly nagy veszedelemnek tartotta, hogy a veszély elhárításáért miséket rendelt el. A világ pedig gondolkozóba esik, hogy a rettegett veszedelem miért nem következett el!

Protestáns theologiai

műveket

csekély havi részletfizetésre

szállít

HEGEDÜS S. és SÁNDOR I.

előbb

László Albert és Társa

protestáns irodalmi könyvkereskedése

DEBRECENBEN.

Könyvjegyzékeket kívánatra ingyen és bérmentve küldünk.

Üzlethelyiségeinket

Kossuth-utca 11. szám alá helyeztük át.

ORGONA !!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csőrend-
szer szerint, golos-ládaival. Biztos műkö-
désért még a legnedvesebb templom-
ban is kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyed-
ségü játszás-móddal birnak és mindamel-
lett az egyes sipok a leggyorsabb játszás
mellett is **precizen** azonnal megszólal-
nak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat
átalakítás, javítása és hangolása
a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.” cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.”

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitünő minőségü férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletü lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulaszták el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

**Olesóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég** áruí versenyen
felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a
régí kitünő hírnevü előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.